

חלק מן הנוף הנפשי של כל אחד מאיתנו...

זוהי הגישה הרדיקלית, הדמוקרטית, ליחסי פנים בין הדת והמדינה. תהיה נא כל אחת מזכה בשטח שלה, בחופש ותוך כבוד הדדי — מבלי להתערב זו בענייני זו. עמדת השו"י טון ועמדת האמונה — שתי עמדות הן, ורק בנפרד יבהיקו באור בלתי־עמום.

הדת חייה בתוכנו

אילו הייתי אדם אנטי־דתי, שונא־הדת ושונא־המסורת, הייתי צריך לעלות למראה שקיעתה של הדת ככוח חי, והפכתה לזרוע מדולדלת של השילטון המדיני. אולם אני אנטי־דתי, ולבי דואב למראה תהליך זה. הדת היהודית תרומה עצומה לתרבות העולם. בה התבטא, בתקופות שונות וממושכות, הגאון שי עם קטן במספר, שהטי ביט את חותמו על העולם כולו. הערכים הי הומאניים שלה הם חלק מן הנוף הנפשי של כל אחד מאיתנו. אז לנו להתכחש למורשה

שרי־הפנים יוסף בורג : אתה רוצה שהשר ישיב ?
אורי אבנרי : אני שואל את השאלה. בסופו של המיפוט שאמרתי יש סימן־שאלה. כאן, בפרשה קטנה ומישנית לכאורה, אנו רואים כיצד נוצרת רבנות מטעם, רבנות לתפקידים מיוחדים.

גורן דיין

הצילו את הדת!

מפוארת זו. אולם מה מקומם של ערכים מפוארים אלה, ערכי המוסר האנושי, במה שמכונה כיום "חיים דתיים"? מה נותר מהם בישראל? אני משוכנע שהם חיים אלה אי־שם, בצינעה ובהחבא, הרחק מן ההמולה של העסקנות הדתית, רחוק מהיכלי־הפאר ותתקציבים ומכונניות־השרד ודירות־השרד של כוהני־הדת.

פולחן של שבט פרימיטיבי

כאדם שגדל בארץ, שעבר את בית־הספר העברי בארץ והחי בארץ כיום, אני שואל : מה דמותה של הדת היהודית בעיני הישראלי מן השורה ? אין היא מופיעה ככוח מוסרי ; אין היא מופיעה ככוח מדרבן להיחייב ערכים יושר. היא מופיעה כפולחן שבטי, דאומני, שרי ביני. אנו מרגישים שהדת היהודית, התפתחה במרוצת הדורות לקראת תפיסה אוניברסלית הומנית. שהיתה אור לגויים — חזרת בארץ לשלבים פרימיטיביים. אי־הפרדה הדת מן המדינה גורמת לדילול הפנימי של החיים הדתיים בישראל. בגלל אי־הפרדה אין כוחות מוסריים מגיעים לפיסגת החיים הדתיים בארץ, אלא נשארים חבוים אי־שם בפניה, בעוד שעולים לגדולה אנשים שכל כשרם הוא בשטח הפוליטי, היודעים להסתדר עם השילטון. כאשר יגיע היום — ואני בטוח שהוא יגיע בדרגה — היום שבו תופרד הדת מהמדינה, יהיה הדבר לכרכה לא רק למדינה, ולציבור החילוני הסובל כיום מן הכפיה הדתית, אלא גם לדת היהודית ולכל המוחות הדתיים הקיימים בישראל ובעם היהודי כולו.

אותו איש ממונה על הרב, הוא מציע לרב הצעה שאיננו יכול לסרב לה.

עמדת הדת ועמדת המדינה

אין זו תופעה חדשה או חריגה. קדם לרב פירון בתפקיד הצבאי הרב שלמה גורן. במשך השנים הוכיח את עצמו כרבי־דת, קודים־מיוחדים, העומד לרשות השילטון החיי לזני לטע מוצא. נראה שזה לא הזיק לקאריירה רה הדתית שלו. זכורה פרשת בית־דין־השדה, שהקים הרב גורן כדי לגייס את הגברת הלן זיידמן, ולהציל בכך את הקואליציה הממשלתית ממשבר חמור. גם אז כעל כרב צבאי, או צבא־למחצה, בתחום האזרחי־הפוליטי. לאחר מכן קיבל גורן על עצמו, בקבלנות, לפתור את בעיית האח והאחות, שהוכרו כ"ממזרים", בלויינות מזהירה הוא ריקד על החבל המתוח של ההלכה, והגיע למחוז הפצו, וכך הציל את הקואליציה שוב ממשבר פוליטי חמור. מעשים אלה נובעים מן המציאות שד אי־הפרדה הדת מהמדינה — מציאות המשחיתה את המדינה ואת הדת כאחת. לא פעם, וגם בוויכוח זה, קמים חבריי־כנסת ותובעים מן הרבנים, להתאים את עצמם לרוח הזמן, לשנות את ההלכה עליידי פירושים שונים, כדי להסתגל לדרישות תיו של ציבור חילוני ושילטון חילוני. אני מתקומם נגד דרישה זו. כאדם בלתי־דתי, אני רואה בה בזיון לדת. אנשים דתיים צריכים לפרש את ההלכה של דתם על פי מצפונם והכוחם, ואל לנו, לציבור הבלתי־דתי, לתת להם הוראות. אולם הלכה זו — אל לה למדינה לכפות אותה עלינו.

ניצלנו את הדיון השנתי על משרד־הדתות כדי להבהיר את עמדתנו העקרונית — שאינה נוגדת את הדת, אלא את הכפיה הדתית. אורי אבנרי : פעמים רבות דיברתי מעל דוכן זה נגד הכפיה הדתית. היום אני רוצה להתרכז בכפיה האנטי־דתית. למראית־עין, זהו דבר והיפוכו. למעשה זו היא אותה התופעה עצמה, והיא נובעת מאותו תו מקור : אי־הפרדה הדת מן המדינה. אי־הפרדה זו פועלת בשני הכיוונים. היא מצמידה את המדינה אל הדת. אבל היא מצמידה גם את הדת למדינה. היא יוצרת בהכרח התערבות מתמדת של המדינה בתחום הדת. היא מכריחה את כוחני הדת לשעבר את עצמם לשיטון החילוני, או לפחות להתאים את עצמם ולהסתגל אליו. במדינה שאין בה הפרדה בין הדת והמדינה, מוכרח לקום ולשגשג מעמד של רבנים־מטעם, רבני־חצר של השילטון החילוני, רבנים שכל הקאריירה שלהם בנויה על כישרונם למצוא חן בעיני השליטים החילוניים ולשרת

אותם, רבנים שהם גדולים־בשרות יותר מאשר גדולים־בתורה. תופעה זו ידועה לנו מן ההיסטוריה של אירופה ה־נוצרית, בטרם הופרדה שם הדת מן המדינה. אנחנו עדים לה בצורות שונות ומשונות בארץ.

רבנים לתפקידים מיוחדים

לפני כמה ימים השיא הרבי־הצבאי הראשי, תת־אלוף פירון, אורה רס־מעלה לבחירת־לב. הרב הצבאי הוא חייל, ותחום תפקידו מוגבל לצה"ל. מדוע חרג לפתע מתחום זה ? מדוע מצא לנכון לעשות שרות אישי זה לאותה אישיות אזרחית ? מדוע נעשה הדבר בצורה החורגת מכל הנהלים החוקיים המקובלים במדינה ? הסיבה נעוצה בעובדה שאותם נשואין, בגלל סיבות אישיות שלא אכנס להן עתה, נוגדים את כללי ההלכה. הלכה זו כפוייה על אזרחי ישראל, בתוקף החוק החילוני, בשטח הנשואין והגירושין. אותו איש, שיש לו חלק רב בקיום הכפיה הדתית בישראל, מצא לו רב פרטי, רב־מטעם, כדי שיעזור לו לעקוף את תהליכי ההלכה והחוק. דויד קורן : במה אשה נקנית ? אשה נקנית בשלושה דברים, הנישואין ותופסים. אורי אבנרי : אני אשמח אם כבוד השר, בדברי התשובה שלו, יענה על הטענה המושמעת בציבור לגבי אותם הנישואין — שהם בוצעו עליידי הרב הצבאי הראשי, מחוץ לתחום תפקידו, בצורה הסותרת את הנהלים המקובלים של פירסום מראש ואפשרות להגיש התנגדות, מפני שהיתה מניעה הלכתית לנישואין.

קשה להתעלם ממנה. מזה חודשיים ירד מסך־ברזל על המסך הי קטן. אני אומר ומודיע היום, במלוא האחריות, מעל דוכן זה, מה שלא הייתי מודיע לפני שבו עינים : ידוע לי שיש הוראה במגזריות שאי סור בשום פנים ואופן, ויקרה מה שיקרה, וי אפילו תתחפף הארץ, להעלות על המסך הקטן אף אחד מאיתנו, חברי סיעת מרי ושאר הי סיעות הקטנות.

אולי, אם נמות — בהלווייה שלנו יהיה מותר לצלם אותנו, אם תהיה הוראה אישית מטעם ראש־הממשלה. שמואל תמיר : חבר הכנסת ידלין אמר מפורשות, שיעקר המערכה תהיה נגד הסיעות הקטנות, והוא אמר זאת במפורש, בצוותי החשיבה. זה פורסם בהארץ. ראש־הממשלה גודרה מאיר : אם אתה אומר שזו אני, אתה יודע שזו לא אמת. אורי אבנרי : לא אמרתי שזאת את. אין צורך שראש־הממשלה תתן הודאה כזאת. יש די עוזרים, גדולים ובינוניים וקטנים, היכולים לתת הוראה כזאת. ואני מודיע במלוא האחריות שיש הוראה כזאת בשלווייה. הו"ר בניציון קשת : יש הוראה גם לסיים את הדברים.

אין אנחנו צריכים להקל על המערך הזה, ולעזור לו להעמיד פנים שכל אחד יכול לבחור לו בסופר־מרקט הזה את הקופסה הנראית לו. מי שמצביע בעד המערך, מצביע בעד כולו — גולדה, דיין, ספיר ואבן. ...באה ראש־הממשלה ואומרת : המישטר שלנו אינו יכול להיות דיקטטורי, כי העם בחר בנו. העם בחר בממשלה הזאת. העם בחר במערך. זה נכון. אבל איך בחר העם במערך הזה ?

בפרשת ווטרגייט בארצות־הברית נתגלה כמה כסף הוציא ריצ'ארד ניקסון במערכת־הבחירות על הנשיאות במדינה העשירה ביותר, ואחת הגדולות ביותר, בעולם. במערכת־בחירות באומה של 200 מיליון נפש, הוציא ניקסון 50 מיליון דולר.

אני זוכר את מערכת הבחירות של שנת 1965, כאשר המומחה הגדול לבחירות, השר יוסף אלמוגי, אמר שהמערך הוציא בה כ־150 מיליון לירות.

אבל זה לא רק עניין של כסף. ישנו המסך הקטן, הטלוויזיה. כולנו יודעים שהבחירות הבאות תהיינה בחירות של טלוויזיה.

הו"ר בניציון קשת : דבר קצת לנושא. אורי אבנרי : זהו הנושא ! הו"ר בניציון קשת : תזכירי מפעם לפעם את השר ספיר. אורי אבנרי : האמן לי שאישינותי לא נעלמה מעיני.

צעקות כלליות מספסלי גח"ל. אורי אבנרי : שלוש שנים ישב כאן גח"ל בשקט וצבר כוח, ועכשיו הוא אופוזיציה רעננה וטרייה ! דומני שזה היה הסיכום הנכון לפרשה כולה.

מסך ברזל ירד

על המסך הקטן

אחרי ששמואל תמיר הציע לדון בשילטון של פני חס ספיר במשק, וגולדה מאיר הציעה להסיר את הי עניין מסדר־היום, עליתי לדוכן כדי להציע את העברת העניין לוועדה. בראשית דברי שיבתי את גולדה מאיר על שהיא — ולא ספיר עצמו — באה להשיב על ההצעה : אורי אבנרי : ...אין ממשלה של ספיר, כשם שאין ממשלה של דיין ואין ממשלה של אבן. יש ממשלה אחת, ממשלת גולדה מאיר — והיא אחראית לכל. בבחירות מתייצבת מיפלגת אחת, שכל השרים הי בכירים שייכים אליה. זהו סופר־מרקט אחר גדול, שיש בו קופי מה המסומנת, "ספיר", קופסה המסומנת, "אבן", וקופסה המסומנת, "דיין".